2021-ieji – Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos metai

Kilnus Gegužių progimnazijos siekis puoselėti tautiškumą ir istorinę atmintį

Atkelta iš 4 p.

LR Seimo nutarime „Dėl 2021 metų paskelbimo Lietuvos mokslininko, švietėjo Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos metais“ nurodo, kad 2021-aisiais „bus minimos mokslininko, botaniko, pedagogo, lietuvių kultūrinio sąjūdžio dalyvio, žemaičių raštijos veikėjo ir mokslo terminų kūrėjo, bibliofilo, kunigo pranciškono Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos 250 metų gimimo metinės“.

Toliau minėtame rašte pateikiami šie argumentai:

* paliko ryškų pėdsaką Lietuvos moksle – išleido pirmąjį lietuvišką geografijos vadovėlį, sukūrė ir pagrindė botanikos mokslo terminiją, sukūrė žemaičių kalbos gramatiką ir rašto sistemą, normino žemaičių tarmes ir kūrė bendrinę rašomąją žemaičių kalbą, išleido dvasinės literatūros ir pamokslų rinkinius, parašė medicinos veikalų;

* reikšmingai prisidėjo prie Lietuvos mokslo raidos, švietimo ir dvasinės kultūros puoselėjimo bei jo palikimo dabarties ir ateities kartoms.

Kodėl Jurgis ir dar Ambraziejus?

Tai nėra du šio Žemaitijos / Lietuvos šviesuolio krikšto vardai. Ambraziejus – jo, kaip kunigo pranciškono, vardas. Pedantiškai nevardijant biografinių datų, reikia pasakyti, kad Jurgis Pabrėža maždaug 1791–1794 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vyriausiojoje mokykloje (Vilniaus universitete) studijavo mediciną. 1794 m. dalyvavo Tado Kosciuškos sukilime. Po to į medicinos studijas Vilniaus universitete nebegrįžo. Įstojo į Žemaičių kunigų seminariją Varniuose, 1796 m. įšventintas kunigu.

Parodos svečiai ir šeimininkė Silvija Baranauskienė (pirmoji iš dešinės), toliau stovi dr. S. Tumėnas, dr. J. Pabrėža, parodos autorius A. Seselskas ir parodos iniciatorė A. Pocienė. Gegužių progimnazijos archyvo nuotr.

Tai dar ne viskas. Jurgio dėdė buvo vienuolis pranciškonas. Pats Jurgis, mokydamasis Kretingoje, gerai pažinojo brolių vienuolių gyvenimą. Nieko nuostabaus, kad ir jį patį kamuodavo mintis stoti į vienuolyną. Tiek įkyri ji buvo, kad 1802 m., kunigaudamas Plungėje, net padarė pasižadėjimą: „Pašalinti norą stoti į vienuolyną. Visa tai – pagunda.“

Tačiau Dievo planui pasipriešinti neįmanoma. Užrašytas žmonių pasakojimas, kaip 1815 m. kun. J. Pabrėža, pakviestas pas ligonį, didelio potvynio metu su Švč. Sakramentu kėlėsi per Miniją. Smarki vandens srovė nutraukė lyną, o keltą su visais žmonėmis lyg šapelį ėmė blaškyti į visas puses. Kunigas J. Pabrėža šaukėsi šv. Antano pagalbos, pasižadėdamas – jeigu liks gyvas, įstoti į Kretingos pranciškonų vienuolyną. Keltas su visais keleiviais toli užuolankoje saugiai pasiekė krantą.

Maždaug po metų, tesėdamas pažadą, 45-erių metų kun. Jurgis Pabrėža įstojo į Kretingos pranciškonų (OFM) ordiną. Po metų iškilmingai davė amžinuosius įžadus. Gavo tėvo Ambraziejaus (Ambrozijaus) OFM vardą.

Gyvendamas vienuolyne, Ambraziejus OFM atsidėjo moksliniam darbui: homiletikai (rel. pamokslų teorijai, nagrinėjančiai pamokslų esmę, turinį, rengimą ir jų sakymą), botanikai, lituanistikai, pedagogikai, medicinai (archyvuose yra 17 rankraščių, kuriuose aprašė ligas, jų simptomus, gydymą) ir t. t. Mokėjo lotynų, graikų, lenkų, lietuvių, rusų, baltarusių ir vokiečių (šiek tiek) kalbas, skaitė daug įvairios literatūros ir užsirašinėjo svarbius patarimus iš kitų mokslininkų darbų, taip pat ir savo atradimus. Vienuolyne gyveno iki pat mirties. Nemažai kretingiškių lanko jo kapą ir meldžia užtarimo nuo ligų ir nelaimių.

Gaila, kad vienuolyne saugomi rankraščiai 1940 m. saugumiečių buvo suversti į sunkvežimius ir išvežti. Dalis pateko į bibliotekas, muziejus, dalis rankraščių ir herbarų dingo.

Įspūdžių fragmentai iš parodos atidarymo

Kodėl tik fragmentai? Todėl, kad neįmanoma detaliai nei regimojo grožio, nei vidinių išgyvenimo potyrių žodžiais atkurti.

Progimnazijos galerijon susirinkusius svečius, mokytojus ir šurmuliuojančius aštuntokus rimtam susikaupimui pakvietė sodrus ir labai melodingas rago skambesys, skelbiantis parodos atidarymo pradžią. Šiuo iš senovės laikų atėjusiu šaukiniu ne tik atkreiptas dėmesys į ceremonijos pradžią, bet kartu išreikštas jos šventiškumas ir ypatingas svečių ir kitų dalyvių pagerbimas.

Parodos atidarymo koncertinėje programoje II–V kl. progimnazijos moksleivių folkloro ansamblis „Gasužis“ (aukštaičių tarmėje reiškia „takas, kelias“) giedojo sutartines. Ansambliečiai (vadovai Rosita Kalinienė ir Arūnas Stankus) pūtė XVIII a., t. y. J. A. Pabrėžos laikais, rašytiniuose šaltiniuose pradėtas minėti stipraus, skardaus, tačiau neaštraus garso daudytes – beržo tošimi apvyniotus tiesius medinius iki 250 centimetrų ilgio ir 3–4 centimetrų skersmens vamzdžius.

O pats jų mokytojas Arūnas Stankus pūtė maišo pavidalo odines dumples su dviem birbynėmis. Per pūtiklį iš plaučių varydamas į dumples orą ir alkūne spaudydamas to maišo šonus, abiejų rankų pirštais dangstė melodinės birbynės skylutes. Tas keistuolis instrumentas – dūdmaišis.

Be galo malonu, kad šiais laikais, kai demonstratyviai bėgama kuo toliau nuo tautos tradicijų, kai atgalia koja į pasuolę paspiriama lietuviškai atliekama daina, Gegužių progimnazijoje gražiai ir sumaniai puoselėjama pagarba tautos paveldui. Juk daudytėmis būdavo pradedami iškilmingi liaudies muzikos koncertai, dainų šventės, kiti masiniai renginiai...

Parodos atidaryme šoko VI–VIII kl. tautinių šokių ansamblis „Juostinas“ (vadovė Daiva Virakienė). Nors tikrinis daiktavardis Juostinas – tai ir ežero, ir į Juostą įtekančio upelio Anykščių krašte vardai, tačiau jie kilę iš panašumo į austinį ar pintinį diržą, kurie mus pasiekė iš gilios senovės. Tautinė juosta – neatsiejamas tautinio šokio kolektyvo atributas. Gegužių progimnazijos ansambliečiai pagarbiai rankose laikė ir aukštyn kėlė tautines juostas – nerašytus protėvių laiškus mums apie papročius, tradicijas ir grožio sampratą; lietuvių tautos tapatumo ir išskirtinumo iš kitų Europos ir pasaulio tautų ženklus. Visa progimnazijos galerijos erdvė nuo jų raudonavo. Žinia, raudona spalva – ne tik kančios, bet ir apsaugos savo kalbai bei tautos savitumui simbolis.

Koncertinė programa – dalyvių apranga ir laikysena, muzikos instrumentai ir atliekami kūriniai – labai delikačiai puoselėjo mintį apie pedagogų pastangas tautiškumui bei pilietiškumui ugdyti, ko labai pasigendame šiandienos Lietuvoje.

Ar liko laiko oficialioms kalboms?

Kas be jų! Mintimis, įspūdžiais dalytasi ir literatūrine kalba, ir žemaitiškai. Parodą Šiauliuose pristatė ne tik autorius A. Seselskas, bet ir jos kuratorė iš Kretingos Asta Pocienė, apie žymųjį žemaitį kalbėjo dr. Juozas Pabrėža bei mokyklos direktorė Silvija Baranauskienė. Visi jie – žemaičiai. Kalbėjo ir žiemgalis LR Seimo narys Stasys Tumėnas.

* „Norėjau įamžinti lietuviškuoju da Vinčiu vadinamo Jurgio Pabrėžos veiklų įvairovę, – sakė pieštuko virtuozas, dailininkas visuomenininkas, daugybės meninių iliustracijų autorius Andrius Seselskas ir tęsė: – Šie mano kūriniai – grafikos darbai. Jie atlikti pieštuku, visai nenaudojant trintuko, kuris, mano supratimu, reikalingas tik tada, kai galvoje trūksta įkvėpimo. Mano įkvėpimo šaltinis – prisiminimai iš praeities, istorijos, legendos, intriguojančios mintys Visa tai – mano darbų parašas, kitaip sakant, individualumas ir išskirtinumas iš kitų dailininkų kūrybos.“

Parodos autorius džiaugėsi ir dėkojo mokyklos direktorei, kad savo kūrinius gali eksponuoti jų mokykloje, kurioje nuo mažumės vaikui diegiama pagarba menui ir savo kultūrai. Juk mokant ir skatinant vaikus piešti, žadinamos jų kūrybinės galios. Svajonių, fantazijos ar realybės išsakymas pieštuku bei spalvomis verčia ugdytinius į pasaulį pažvelgti atidžiau, giliau, verčia kruopščiau apmąstyti gyvenimo savitumus.

Tos mintys – ne formalios parodos autoriaus nuostatos. Kelmiškiai Jurgita ir Andrius Seselskai seniai pažįstami šiauliečiams organizuojamais vaikų piešinių pieštuku konkursais, kuriuose norinčių dalyvauti kasmet daugėja.

* Dr. Juozas Pabrėža savo pasisakyme išskyrė tris svarbiausius Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos darbus: botanikos raštus, pamokslus ir žemaičių bendrinę rašomąją kalbą. Ir apgailestavo: „Jei laiku būtų buvę išspausdinti Jurgio Ambraziejaus raštai, galbūt žemaičių kalba būtų tapusi mūsų bendrine kalba.“

Nukelta į 9 p.